

A házasság

Az emberélet második fordulójához kapcsolódó
szokások és hiedelmek Egyházaskéren

A házasság előtt

Az emberélet második nagy sorsfordulóját, az eladósorba került lány és a már bajszát pödrő legény szerelmének beteljesedését a parasztság szigorúan kötött rendjében csak a házasságkötés szentesíthette, hiszen a paraszti gondolkodásban a lét folytonosságát, a családalapítást, de magát a nemi életet is a házassággal, egy férfi és egy nő isten előtti, életre szóló fogadalmával hozták összefüggésbe. A későbbiekben az egyházi mellett a polgári esküvő is a házasságkötés elengedhetetlen velejárója lett. „A házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk vezette be a polgári esküvőket, az első bejegyzések pedig a házassági anyakönyvekbe Feketetón 1895-ből és 1896-ból valók” (14). Ettől kezdve az anyakönyvvezető és a két tanú jelenlétében kötött házasság az érvényes. Az egyházaskériek 1936-ig a szomszédos településen, Feketetón kötöttek házasságot, mivel csak ott volt önálló anyakönyv-vezetői körzet és felszentelt római katolikus templom. Az egyházaskéri polgári házasságkötések kezdetétől a templom felépüléséig¹ az egyházi ceremóniát a helyi imaházban tartották.

A települések lakosai életük változásait kihirdették és meg is ünnepelték, ily módon informálták szomszédaikat, rokonaikat, ismerőseiket és az egész falut. A házasságkötés szempontjából különösen jelentős volt ez a cselekedet, hiszen a lakodalmi ünnepkörrel – mely közösségi eseménynek számított, s nem csupán a meghívottak részesülhettek az ünneplő család örömeiben – adták környezetük tudtára, hogy gyermekük elkelt vagy meg-nősült, s a továbbiakban az új életformának megfelelő, felnőtt életvitelt folytat majd haláláig. Egyházaskéren mesélik, hogy még a szegénysorban

¹ Az egyházaskéri római katolikus templom építését 1939-ben fejezték be. Augusztus 20-án szentelték fel.

élő családokban is a lakodalom számított a legnagyobb eseménynek. A begyűjtött adatokat összevetve az egyházaskéri lakodalmi szokásmodellből kiindulva megállapítható, hogy családonként a házasságkötést azonos szokáscelemek előzték meg és követték. Az alábbiakban az egyházaskéri adatközlőkkel folytatott beszélgetések alkalmával begyűjtött információkat közlöm. A gyűjtött anyagot rendszerezve a fiatalok ismerkedési alkalmaitól kezdve, az eljegyzést megelőző és az azt követő eseményeket, szokásokat és hiedelmeket ismertetve, a lakodalmat követően, az új életbe való beilleszkedéssel bezárólag tárom az olvasó elé gyűjtéseimet. A gyűjtőmunka módja és a tanulmány szerkezete főként Jung Károly azonos témájú, 1978-ban publikált kutatásainak felosztásaihoz igazodik. Gyűjtési területem az észak-bánáti körzet elenyésző településeinek egyike, a szülőfalum, Egyházaskér. Mivel lakosságának nagyobbik része már elmúlt hatvanéves, és többségük a mai napig házastársi viszonyban él, lehetőségem adódott megismerni igen nagy mennyiségű, mostanáig az emlékezetükben élő egyházaskéri házasságkötési hagyományt, amelyet saját tapasztalatból – házasulandó felek, segítők (szomszédok, szakácsok, felszolgálók), vendégek, lakodalmi tisztségviselők (násznagyok, koszorúslányok, vőfélyek) lévén – vagy hallomásból ismertek, és a téma iránti rokonszenvük okozta lelkesedésük által készségesen a rendelkezésemre bocsátottak a gyűjtések alkalmával.

A házasság célja

Az egybekelés célja az utódok nemzése és a felnevelési körülmények biztosítása. A nevelési feladatokban biológiailag és a társadalmi munkamegosztás révén egymásra utalt férfi és nő neveltetésükből kifolyólag már gyermekkorban is, majd miután elérték a serdülőkort, igyekeztek kapcsolatba kerülni az ellentétes nemmel, s mielőbb párt találni. A lányos és a fiús szülők egyaránt segítették gyermekeiket ebben, hiszen az új családtag átfurmálja a család intézményét, szerepeket tölt be a munkavégzés szempontjából, s ezzel átveszi a terhet az öregedő édesapáktól, édesanyáktól, „ipáktól és napáktól”² (5). Ha több fiúgyermek volt egy családban, a szülői házba hozott első menyecskére a háziasszonyi feladatokat bízta, míg a soron következőkre a mezőgazdaság és az állattenyésztés feladatköréből osztották ki a munkát. A folytonosság biztosítása mellett a szülők részéről jelentős szempont volt gyermekük párválasztásának sürgetésénél, hogy lányuk és „mönyük”³ (1) a házasság szentségében férjük oltalma és kenyér-

² Após, anyós.

keresete mellett be tudják tölteni szükség esetén a gondviselői szerepet az öregedő családtagok, a szülők felett.

„Nagyon sok vót az olyan, hogy mögfogta a kezit, mikó möggyeztek: gyere, Kati, oszt gyerünk neki a szögénségnek! Vót, aki kimönt a tanyára bérösnek, vót, aki maratt a szüleiné” (1). Adatközlőm fenti példájából látszik, hogy a fiatalok a XX. század elején és közepe táján tudatlanul, úgymond „gyerökfejjel” (1) kötöttek házasságot és kezdtek új életet, egyik napról a másikra felnőtté kellett válniuk, ha szüleik úgy érezték, elérkezett az idő a párválasztásra. A férjhez menésre, illetve a nősülésre alkalmas életszakaszt népi szokásokhoz, szigorúan betartandó szabályokhoz kötötték. Az 1894. évi magyar alaptörvény a házassági jogról kimondja, hogy a legények 18, a leányok 16 év alatt fejletlen korukban vannak, s e korhatár alatt tiltották a házasságkötést, a nemi életet. Ennek tükrében és a népi szokásokhoz és értelmezésekhez igazodva Egyházaskéren 16 és 19 éves kor között adták férjhez a családok lányait, mivel úgy vélték, hogy a nő ez időben a legalkalmasabb a gyerekkihordásra. Ha viszont különféle okok miatt – válogattak az udvarlókban, esetleg testi vagy szellemi hátránnyal éltek – a lány mégsem hagyta el a szülői fészket az elvárt életkoron belül, akkor igencsak a rosszindulatú falusi beszélgetések témájává váltak. Öreglányoknak, zundra lányoknak nevezték őket.

– Amelyikök nem vótak szépek, vagy jóállásúak, azok nem köllöttek sénkinek, azokra aszonták, hogy a zundra lányok. Hiába vótak gazdagok, oszt ötöztek szépen, nem vótak csinossak. Azokat még csak e sē hította sēnki táncóni. Lénézték űket, mög öreglányoknak monták űket (1).

A faluközösség elvárásai és ítéletei az egyházaskéri férfiakat más-képpen érintették. Öreglegénynek csak a 35–40 év feletti férfi számított Egyházaskéren.

„Akkó számított legénnek, mikó mán 18–20 éves vót. De ekkó még csak legénke vót. Mikó létötötte a katonaidöt, akkó lött csak legén” (3). Az egyházaskéri férfiak a kötelező katonai szolgálat letöltése után (mely a visszaemlékezések alapján kezdetben három év, majd kettő és kevesebb) igyekeztek mihamarabb megnősülni. Adatközlőim szerint a férfiak esetében huszonnegyedik életévük betöltése után volt általánosan elfogadott a nősülés. „A férfinak 24 éves korba vót a normális. Hazagyütt a katonaságtú, betötötte a 24. évit” (1). Persze igen gyakran előfordult, hogy a fiatalok már korábban, a berukkolás előtt „jóba löttek” (2), a fiú már be is kéredzkedett a lányos házhoz, esetleg az eljegyzés, sőt a lakodalom is megtörtént. Esetenként a választott lány vagyoni helyzete siettette a korai lánykérést. Ilyenkor a szolgálatra vonult kedvesétől magára hagyott újasz-

szony az újdonsült anyósa, vagy saját szülei gondjaira volt bízva.⁴ Ha a bevonulás előtt valamilyen oknál fogva elmaradt az eljegyzés, a leány szülei gyermeküket férjhez adták, mire szerelme leszerelt, hiszen attól tartottak, hogy az „öreglányok” (1) sorsára jut majd. Példaként szolgálhat a szülői óvatosság bemutatására az egyik adatközlőmmel történt eset felidézése.

– Anyósom az együtt hozzám, oszt kérdezte, hogy emék-ë vele Andráshon. Me levélbe András nagyon kérte, hogy mönjenk e mögnézni. De nem möntem. Aszonta az én apám anyámnak, hogy në engedd, me még nem jegyözte e, oszt mit keresök én ott. Me maj mit mond a falu (5).

Megfigyelhető a fenti történetben az apa elővigyázatossága, hiszen abban az esetben, ha hagyja leányát a férjhez menni látogatóba, gyermeke elveszíti a jó híret a falu szemében, mert attól kezdve egy párként tekintettek volna rájuk, s ekképpen fennállt volna a veszélye annak, hogyha netalán a kiskatona nem tér haza, vagy időközben kiábrándul a lányból, udvarlója soha többé nem lesz a településen. Ezért is óvakodtak attól, hogy az eljegyzés⁵ előtt jelét adják annak a falu irányába, hogy a leány és a legény egy párt alkot. Adatközlőim még néhány esetről beszámoltak a berukkolás előtti és leszerelés utáni házasságkötés kapcsán.

– Nagy sakkba vót tartva a mönyecke, hogy nem szabad vót az utcára së kilépní neki, me az anyós annyira őrizte, hogy nëhogy epusztuljon. A zanyós vót a felelős érte három évig (1).

– Nem nagyon vót szokás katonaság előtt mögnősüni. János bátyád negyvenkilencbe berukkot, ötvenegybe hazagyütt, me elengették a harmadik évjít, me akkó mán az ipam nem vót annyira fiatal. Én mögvártam (5).

– Katonaság előtt férhön möntem hozzá. Itt laktunk minállunk, me úneki mustohája vót, oszt onnan úneki mönni is köllött, mikó mán elérte azt a tizenkilenc évet (7).

– Hét hónapig együtt vótunk. Aztán neki köllött mönni katonának, oszt monták a zannyáék, hogy mög kő nősüni, oszt engöm vögyön e (8).

– Én emöntem katonának, oszt mire hazaértem, a lán férhön mönt. Pedig mán disznótorba is jártam hozzájuk (10).

⁴ A mönyecke mögkérdezte az apósát, hogy a disznó më viszi szájába a szarat. Aszongya: azë, me keresi a kant. A lány is fogott egy szarízéköt a szájába, oszt ekezdött szaladgáni az udvarba körbe-körbe (1).

⁵ Az eljegyzés a komoly házassági szándék kifejezője, az első jelzés a település lakosai felé a lakodalomra készülő család részéről gyermekük második sorsfordulójának közeledtéről és az egyedülálló státusának megszűnéséről.

A férjhez menés sorrendje a családban

– Ha több gyerek van a családba, mindig az idősebb köllött, hogy előbb férhön mönjön (1).

– Szokás vót, hogy a legidősebb mën férhön elősző. Úgy vót a sorrönd, hogy az idősebb möhetött. A középső lán jóba vót egy fiúva, nagyon szerettek egymást, de nem möhetött férhön, me a nénje az nem mönt férhön. Én úgy ezt hallombú tudom (7).

A XX. század ötvenes éveiben a férjhez menés sorrendjének hagyományát már nem gyakorolták. Adatközlőim visszaemlékezéseiből mégis a nyomára bukkantam néhány adatnak. A második gyűjtésre került anyag a kérdéskörrel kapcsolatban jelzi, hogy a szokás létezik, sőt feltételezhető, hogy egyes családok még követik a hagyományt. Mivel kis településről van szó, a lakosság ismeretségben áll egymással, így a háztűznézés eredeti hagyománya már a század elején kiveszett (csupán néhány visszaemlékezés, szórakoztatási célzatú formája maradt ránk). Feltételezhetően ennek tudható be, hogy vele együtt merül feledésbe az eladó lányok szigorú férjhezadási sorrendjének hagyománya.

A házasságkötés előkészítési fázisai

A településen belül a lakosság elszigetelten élt. Kapcsolatait csupán utcájában – szomszédaival – a munkatársaival és a rokonság széles körében ápolta. Együtt töltötték a hosszú téli estéket az idősök meséit hallgatva, s velük tartottak össze a szórakozás, az ünnepek és a problémák idején. Megfigyelhetőek az utcák közötti ellentétek.

– Akkó mindön utcába mögvót a nép, oszt nem keverődött. Az vót a Kereksor, amaz a Makai sor, a Vasút utca mög a Birkasor. A mi sorunk a Kereksor vót. Nem möntünk mink el a birkasorra sosë játszani (1).

– A Makai utcán laktunk. Ott születtem én 32-be. Viharlámpáva möntünk mindig beszélgetni a szomszédba. Vót ott szentkönyv, oszt abbú olvastak fő, tē mög hallgattad. Gyerökök vótunk, mög aztán nagyobbcskak. Itt is ismerködtünk (9).

A gyermekek a felnőttektől tanulva nem keveredtek még a játék idejére sem. Habár a párválasztást településen belül az utcák szempontjából nem szabályozták, a legtöbb fiatal mégis a környezetéből választott társat serdülőkorban. Általában olyasvalakit, akit már korábbról ismert.⁶ Szülei engedték csemetéiket együtt játszani az utcabeli gyerekekkel, különféle

⁶ Párhuzama: „az ismeretség sokszor már gyerekkori” – írja Hegedűs László a horgosi lakodalom leírásában. 1942. I–II. 31., Tóth Kálmán, 1943. 3. 107., Penavin.

közösen elvégzendő feladatokat bíztak rájuk, s ezzel előkészítették őket a házasságkötésre. A továbbiakban a házasságkötés előkészítési fázisait közlöm, amely általában kisgyermekkortól a serdülőkorig tartott.

A játék és menete

1. Bubázás

– Mindönkinek vót egy bottya, oszt e köllött a bubát ütni, hogy az edűjön. Akkó be köllött szaladni a botodë. A bubásnak az vót a dóga, hogy fölállítsa a bubát, mög vót egy hosszú nádácája, oszt akit avva elér, az kerüt az új helyibe. Ezt a gyerököktű fölnöttekig mindönki játszotta. A játék elejin a lábfejükre tötték a bottyukat, oszt aki legmesszebbre rúgta, az vót a király, aki a legközelebbre, az vót a kanász, a bubás (1).

– Bubáztunk. Akkó rengeteg gyerök vót az utcába (7).

2. Gombozás

– Vót egy luk, oszt bele köllött dobni a gombot. Ha bele tudat dobni, amaz mög nem, akkó enyerted a gombját. Ezt öregebben dínárosokka is játszottuk, egy vonal vót húzva, ahunnan dobtunk. Mög vót négy-öt méter a lukig. Kezdéskő egy összefogta az összes gombot, földobta, oszt akië a vonálra esött, az dobott elsőbb. Vótunk nyóc-tízen (7).

3. Cikázás

– Azt kiabáták, hogy: Cika ide párom! Akkó összeszalattak, oszt egy csókot lehetött adni a másiknak. Aki kapott csókot, az nagyra vót ám. Ilyen helyön legjobban a fiatalok vótak. Olyan 16-17 fele mög főfele. Azok, akik mán kiszömeték egyik a másikat. Egy helyrű indútak, mikó összeért a párjáva, akkó mög vót szabad puszíni. Vót csósz a kör közepibe egy hosszú pácáva. Oszt mikó látta, hogy mos mán összeérnek, akkó közójük tötte a pácát, oszt emaratt a csók. Aki ügyes vót, az kijáccotta a csósz. Ezt az utcán jáccották (1).

– Tűri Jánosékná jáccottuk, me ott nagy vót az udvar. Kicsitű nagyig jáccották, de nem egybe. Olyan nagyobbak közé nem möhettek kisebbek. Azok nem köllöttek, me azok ebeszétek ezt-azt. Puszt nem olyan nagyon vót szabad adni (2).

– Möntünk cikázni a templomudvarba. Mögvót, hogy hány órára, oszt möntünk (5).

Munka

A szülők gyakran magukkal vitték gyermekeiket a mezei munkákra, tehát nem csupán a hosszú téli esteken tanulhattak a felolvasott vagy mesélt nevelési célzatú történetekből, hanem a munkavégzés idején is. A legtöbb

adatközlő arról számolt be, hogy habár az egészen kicsi gyerekeknek nem kötelezték a bekapcsolódást a munkába, jelen voltak, és ezzel akarva-akaratlanul előkészítették őket a paraszti életre, s mindemellett lehetővé tették számukra, hogy jó barátságot kössenek az egy bandában dolgozó családok csemetéi. Az évről évre együtt dolgozó gyermekek a kukoricarakás mellett cseperedtek fel és egymás mellett váltak nagykorúvá, majd egy párrá.

Kukoricafosztás és napraforgóverés

– Fosztókába jártak. Kukoricát fosztottak, vagy tányericát vertek éccaka éfélig. Vót két viharlámpa, oszt körülűtük a kazalt, oszt verögettük a tányericát. Oszt mindönki odaűt, aki mellé akart, hát nem olyan nagyon világított az a viharlámpa. Vót ahun gyërtya, petróléjum. A fiatalok, akik mán jóba vótak, nem sok tányericát vertek ki, vagy mikó fosztották a kukoricát (1).

– Nem engedték el a sütétbe a lányt sèhova, csak a fosztókába. Arra sènkinek sè vót gógyija, hogy azok a legénnye ott egymás mellé únek, oszt puszikodnak. Vót, hogy verték, punyèták a tányericát egyik kezükke, a másikka mög mást csinátak... (1).

– A fosztást kalákába csináták. Önként. Amikó hallottuk, hogy azokná lösz estére fosztóka, akkó összekólimpáták a fiatalok egyik a másikat (1).

– A kukoricafosztás úgy vót, hogy szomszédok egymásnak segítettek jobban. Vót, hogy a fiú mög a lán egymás mellé kerűtek, de azok mán 18-19 évesek vótak. Ha annyáék möntek, akkó e vót szabad nekünk kisgyerököknek is mönni. A kukoricabahajba jáccottunk (2).

– Azelőtt lészödték hajastú, möntek este, és akkó bontották. Danótak közbe, mög fosztották. Mink mán nem csinátuk (3).

A bál hagyománya

A leánygyermek az édesanya gondjaira volt bízva. Az ő feladata volt lányának védelmezése, irányítása, és a gardemamai kölezettségek ellátása mellett gyermekének felvilágosítása is. A szülő igyekezett védelmezni a család és lányai jó hírét; a tisztatlanságot, a házasságon kívüli gyermekkel járó nagy szégyent próbálta elkerülni.

– Aszonták a lánnak, hogy ha léfekszik esküvő előtt a fiúva, akkó az oltár előtt az esküvön möggyullad a fejin a koszorú mög a slajer, oszt elég. Ez nem vót igaz, csak hiedelöm vót, de ettű mindön lány nagyon fét, hogy mekkora szégyön lösz, ha ű kopasz lösz, mög az egész násznép mögtudja (1).

Az oltalmazás ellenére igen sok megesett lányról beszéltek, akik mellett a történetek ellenére kitartott kedvesük, vagy hirtelen találtak férjjelöl-

tet, és egy gyors lakodalommal sikerült elkerülniük a szégyent. Bár igen sok lányt magukra is hagytak a bajban.

– Vót olyan is, hogy tehörbe esött, oszt mög köllött szülje. Akkó még nem tutták etussóni. Azt is lénézték, me zabigyerököt szült (1).

A táncmulatságok alkalmával az eladó lányoknak és a párt kereső legényeknek lehetőségük adódott gyarapítani ismeretségi köreiket⁷, hiszen korábban a gyermeki játékok, a kisbálok és a munkavégzések során saját utcaközösségükben elszigetelt fiatalok itt komolyabban megismerhették az utcabelieket szórakozás közben, s ha ez idáig nem volt választottjuk, itt megtalálhatták. Ha pedig már volt párjuk, akkor ők az új párokhoz hasonlóan tánc közben, később a hazakísérés alatt, majd a lányhoz járás alkalmával ápolgathatták és csiszolgathatták szerelmi kapcsolatukat, mely idővel elvezette őket az egybekelésig. A folyamatok egymásra épültek. Néhány ballépés, egyes fázisok kihagyása mind befolyásoló erővel rendelkezett a végkimenetelt illetően. A fiatalság legtöbbje ismerte saját generációját már az iskolából, de mivel azonos korú fiatalok házasságkötéséről régen igen keveset lehetett hallani, ez nem volt különösen jelentős szempont. Már csak azért sem, mert bálba járni a fiúk és a lányok nem egy időben kezdtek: „Nem engették bálba a gyerököket. Csak mikó mán legénke vót, tizennyóc, húszéves. Akik benne vótak a korba, csak rászótak a kicsikre az ajtóba, hogy: ara hazafele! A lányok azok mán möhettek olyan idősen, hogy még gyerökök vótak. Vót, aki mönt a barátnőjeive, vót, aki az annyáva” (3).

A bálok elengedhetetlen résztvevői a fiatalok és a zenészek mellett a gardemamák voltak. Ők a bálozó lányok édesanyjai. Ritkábban előfordult az is, hogy szülei a lányt a barátnője édesanyjának vagy a nagymamák gondjaira bízták. A gardemamákat a bálozó fiatalok köréből senki sem kedvelte – több adatközlőm hangsúlyából és elbeszéléseiből bizonyosodtam meg róla –, hiszen feladatai között szerepelt lánya védelmezése, a lányának vagy a magának nem tetsző legény elküldése, gyermeke haza- és a bálba kísérése és a neki tetsző legénynek a lányhoz „boronálása” (1). Ennek ellenére elfogadták a gardemamára vonatkozó szokást, és a fiatalokból felnőtté, majd szülővé vált lakosság tovább folytatta a hagyományt, mert a faluközösség szokásrendjében szégyen volt, ha a lány egyedül érkezett a bálba. Sem a legények, sem a többi lány nem nézett rá jó szemmel, s ő maga is inkább kimaradt a bálból, esetenként édesanyját fenyegette – aki nem tudott, vagy nem akart vele tartani a táncmulatságra – azzal, hogy

még nagyobb szégyent hoz a családra. „Aszonták, hogy: ha nem gyün velem anyám, akkó mán mámma kutyaütöve gyüvök haza” (1).

1. Kisbál

Az adatok szerint a kisbált vagy más néven délutáni bált főként a fiatalabb korosztály számára rendezték a szülők annak érdekében, hogy a hagyományos táncokat megtanulják még azelőtt, hogy a serdülőkorba, a bálba járás időszakába lépnének. Rendszerint e gyermeki multságokat szűkebb körben, továbbra is utcáik határain belül maradván házaknál tartották a muzsikusként és a háziak jelenlétében. Gyakran néhány idősebb testvér is részt vett a kisbálon táncoktatóként. Általában a délutáni órákban kerültek megrendezésre, és sötétedésig tartottak.

– Csak délutáni bálba engedték a fiatalabbakat, nem engedték az esti bálba, me ottan sötét van (1).

– Az én apám tudott cituráni, oszt minállunk vót sok kisbál. Én annyit legént mögtanítottam táncóni, hogy csuda. Összegyütt egy pár lán, fiú, tanútunk táncóni, mög danótunk (4).

– Kerpenyieknek vót két fiuk. Ott únálluk összemöntünk tizenöten, oszt ott táncogattunk mög beszélgettünk. Az vót a kisbál (6).

A kisbálok másik jelentős formáját a serdülőkorú fiatalok részére rendezték. A megnevezésük azért nem változott – annak ellenére, hogy nem a „kisebkeknek csináták” (11) –, mert továbbra is szűkebb körben, kisszámú résztvevővel valósult meg. A résztvevők meghívásos alapon érkeztek az adott házba, ahol a bált tartották. Ekkor a fiatalok már jártak a vasárnapi nagybálba, s előfordult, hogy hétköznapokon, rendkívüli alkalmakkor hívták össze a társaságot az aktuális szervezők. Például nagy esőzések idején, vagy az aratási időny zárásaképp. Az utóbbi esetében a falutól tíz kilométerre elterülő mezőgazdasági birtokon tartották, ahol időny munkásként dolgoztak az egyházaskérik a XX. században, már 14–15 éves koruktól. A szóbeli meghívás előrejelzi, hogy a lány és a fiú viszonya ekkor már komolyabbra fordult.

– Kisbálba csak azok möhettek, akiket möghíttak (2).

– Vót olyan, hogy kint a Majerba tortottunk kisbálat (5).

– Vótak házibálok is mindég. A lányok röndözték az ilyen találkákat. Hívogattak, nem möhetött mindönki (11).

2. Bálok a párvalasztás jegyében – nagybálok

A XX. század elején az 1869 lelket számláló településen (ma 200-nál kevesebb) a vasárnapi bálok alkalmával a tánctermekek zsúfolásig megteltek. A 30-as, 40-es években előfordult, hogy a falu mindkét működő kocsmájá-

ban egy időben tartották a bálakat. Ez időben a Döpó- és a Lárënc-kocsmá működött, majd a második világháborút követően felépült a Nagyterem a falu központjában, melyet bálteremnek készítettek elő. A táncmulatságokra belépőt szedtek, az összeg a zenekar kifizetésére és a működési költségek fedezésére szolgált. Az italfogyasztás a bálozó fiatalokra nem volt jellemző. Az egyik adatközlőm kifejtette: „Aki akart inni, az emőnt a kocsmába” (3), vagyis az épület másik helyiségébe, az ivóba, esetleg a falu két kocsmájába, ha éppen a Nagyteremben volt a mulatság.

– Bálak vótak a nagyterömbe is, mög a Döpóba. Színpad is vót. Falusi zenészők vótak. Fizettük a belépőt, oszt abbú fizettek únekik, mög a karbitosnak. Húsvétkó vót bál vasárnap is mög hétfőn is. Mikó bekiabáták, hogy valcer, hát akkó jártuk, úk mög húztak valamit. A mars vót a zárás, olyan ropogós. Az utolsó nóta (2).

– A gardimamák kísérték a lányokat. Útek a padon sorba végig, egy része alutt. Mind a lányok anyja vót. Az asszon mönt a lánnya a bálba, az embörök mög möntek a kocsmába, pityizátak. Vót belépődíj. Aki szötte a pézt, az fizette a zenészőket. Ott nem mérték az italt (3).

– Mindön vasárnap vótak a bálak. Délután kezdődött, oszt éccakáig tartott (4).

– 14-15 évesen mán lehetött mönni a bálba. Ha az anyja nem ért rá, akkó rábízza másra a lányát. A Borcsa néni vót a gardimamánk. Az a barátóm szüléje (7).

– Vótak gardimamák is. Úgy aluttak, maj lëbuktak. Az én anyám nem járt, hanem a szomszédasszonnya jártam. Végig ott vótunk, mikó a marsot húzták, möntünk haza (8).

– Alig vártuk, hogy vasárnap lögyön. Élő zene vót, még csak Lárënc bírta mindön vasárnap, mög mikó nagyobb ünnep vót, így húsvét mög állami ünnep (10).

– Tíz óráig tartott, de akkó mán mindönki pucót hazafele, me másnap vót dolog. Ott ismerköttünk mög mindëg, mög, mikó sétátunk az utcán (11).

– Mikó Lárënc ekezte mög a Pozsár a nótákat húzni, két lán összekapaszkodott azokbú, akinek nem vót még legényne. Aztán mink legényök válogattunk, hogy tē melyiket akarod, én melyiket. Összebeszétünk, oszt lëkértük úket egymástú. Ha lëát a zene, a lánnak lë köllött úni az anyja mellé. Nem vót ott, hogy maj beszéget a fiúva. Mikó mögkezdődött a zene, a legényök möntek, oszt kérték fő úket (11).

– Gardimamák nekü nem is vót bál. Údögétek, oszt nézték, hogy kik hogy táncónak. A végén vót nőválasz is, a zenészők kijabáták. Alig vártuk mink a bálakat (12).

A bálokon a nőválasz a legényeknek és a lányoknak, de főképp a táncparkett körül üldögélő asszonyközönségnek az egyik legkedveltebb és legjobban várt mozzanata volt. Amikor a zenészek bekiáltottak a mulatozók közé – „nőválasz!” –, a lányok aktuális táncpartnerüket elengedve (táncba híváskor senkit sem utasíthattak vissza, hiszen aki így tesz, szégyenbe hozza magát, és elüldözi a további esetleges kérőket) igyekeztek a már korábban kiszemelt fiút „felkérni”. A leány bátortalanul közelített választottja felé, annak ellenére, hogy a kikoszarazástól nem kellett tartania, hiszen az est folyamán korábban táncoltak már együtt, és szemkontaktussal jelezték, hogy nem közömbös számukra a fiú. Az óvó édesanya – adatközlőim többségének elbeszélései ellenére – nem aludt mindig. Figyelte a mulatozókat, és a gardemamákkal igencsak kibeszélte a legényeket, s ezáltal tudomást szerzett múltjukról, szándékukról és tisztességességükről, ráadásul, mivel kis településről van szó, ismerte szüleiket és vagyoni helyzetüket is. Ezen információk tudatában pedig megállapíthatta, hogy gyermekéhez való-e annak választottja, és a bál végeztével, ha a legény azzal a szándékkal, hogy „leányát szívesen hazakísérné”, hozzá fordulna, nyugodtan felel majd neki igennel vagy nemmel.

– Mikó möntek széjje, mikó vége fele járt a bál, a Lárënc ekiabáta magát, hogy nőválasz. Akkó a lánnak, akinek tetszött a legén, főkértte. Még táncótak, a legén mögkérözte a lántú, de azok nem merték ám rámondani, me köllött, hogy tudja az anyyuk. Ha a gardimamának nem tetszött a legén, akit a lán főkért, akkó kapott [értsd lehordta]. Mikó möntek haza, akkó mán az annya tutta, hogy kive akar a lán kezdeni, oszt nem engedte. A nőválasz az sokat elárút. Mikó kiértünk az utcára, akkó rëndösen el is kűdte a legént: eredjé té haza, fiam, nem kő nekünk kísérő, vagy: gyere tē csak énelem haza, nem legényözünk. Ha mög tetszött a legén, akkó fopták is űket, még jobban, mint a lányok (11).

A nőválasz általában a táncmulatság végén, közvetlenül a marsot, az utolsó nótát megelőző néhány percben történt. A marsot vagy menettáncot Egyházaskéren a mulatozók hazaküldése, a mulatság zárása céljából játszották a zenészek.

3. A lány hazakísérése

Mint említették adatközlőim, a nőválasz sokat elárult a lány szándékairól, és e fontos mozzanat befolyásolta az est további kimenetelét is, hiszen ha az édesanya rábólintott, akkor a legény hazakísérhette a nőválasz alatt megtáncoltatott partnert. Hazafelé tartva továbbra is a közösség hagyományaihoz kellett igazodni.

– Mikó möntek hazafele, akkó a gardimama elő mönt, me ha űk hátú möntek, hát ott jobban bírtak ölelközni. De vót, aki előretötte a lánt, hogy lesse, micsinál a legénnye (4).

– Még újoncok vótak a fiatalok, addig a gardimama mindég hátú mönt, a gyerököknek köllött elő mönni. Mikó mög öregebbek vótak, akkó a gardimama mönt elő, akkó mán szabadabbak vótak (11).

4. Búcsú a kapuban

Az est utolsó mozzanata az elbúcsúzás. Amikor a lány házához érkeztek, rendszerint a gardemama bement a házba, ezzel néhány „nyugodt” percet hagyott a fiataloknak.

– A kapuba mögát a legén, ott maratt a lánnya, a mama mög kiszót, hogy „de nē sokáig!” (3).

– Mikó hazaértek, vót, akit bezavart az apja, ha nem tetszött neki a legény. De kinmaradhatott kicsit (4).

– Beszégettünk a kapuba. Nem lestek, énbennem mögbíztak. De vót, akit lestek (8).

5. Séta

A véletlenszerű és az egyeztetett (erre lehetőség a fenti pontokba foglalt mozzanatok idején) napközbeni találkozások alkalmával is mélyülhettek a kapcsolatok. Ilyenkor történtek a meghívások a kisbálba, a következő napi találkozás egyeztetése stb. Megfelelő alkalmak voltak a sétára, ha a lányt vízért küldték az artézi kúthoz, boltba vagy rokonaihoz. Ha a legény tudomást szerzett a lány úti céljáról, mellé szegődött.

– Hétköznaponkét, mikó legényök vótunk, möntünk sétáni. Mindig a nagylányokat lestük, akikke akartunk tanákozni. Akkó később mán lēbeszētük velük, hogy most itt tanákozunk, vagy ott tanákozunk. Vót itt ártézi kút, vót amott az állomás fele is, együtt möntünk vízé. Ha jelözte, hogy gyüvök előtte nap, akkó odacsapódtam mellé, oszt kicsit beszégettünk (12).

6. Bekéredzkedés

Amikor kapcsolatuk komolyabbra fordult, vagyis már 2-3 havi bálozás, hazakísérés és séta volt mögöttük, a fiatalok úgy vélték, itt az ideje – „az a szokás” (1) –, hogy többet találkozzanak. A lányhoz járás időszaka következett, melyet azonban megelőzött egy, a legény vagy legényke számára igen kellemetlen lépés, a bekéredzkedés, mely során megtudakolja a lány szüleitől, hogy befogadnák-e őt otthonukba gyermekük udvarlójaként. A szülők szava volt a döntő, s ha ők ellenezték a fiatalok kapcsolatát, bármikor véget vethettek viszonyuknak. Ha a bekéredzkedésre igenlő választ

kapott a legény, az nagy előrelépést jelentett a továbbiakra nézve. Bár ennél a fázisnál az elutasító válasz nem minden esetben jelentette a kapcsolat végét. Előfordult, hogy a szülők korainak tartották a lányhoz járást, mert még nem ismerték ki a legényt és szándékait.

– Az apát mög köllött tisztóni, hogy mögkérdozi a legény, hogy udvaróhat-ë a lányának. Oszt ha az mögengedte, akkó möhetött hozzájuk (1).

– Mikó komolyra fordút, akkó mán bekérecködhetött. Az apátú vagy anyátú köllött mögkérdozni (4).

– Andrásom az én anyámtú kérdozte mög, hogy begyühet-ë. Anyám mögkérdozte apámtú, oszt az aszonta, hogy jó van, gyühet (5).

– A legén mögbeszéte a lánnya, mikó mán komolyra kerút a sor, aztán mögkérdozte az anyát. Nagyobbrészt az vót a mögmondható. Az apja a lánnak nem olyan sokat törödött vele, me tutta ű is, hogy annak idejin hogy vót (12).

Bizonyos esetekben a lány saját feladatának érezte, hogy egyeztessen szüleivel a bekéredzkedésről.

– A lánnak előre e köllött rëndözze az annyáva: hogy édösanyám, hát begyünne a Jóska vagy a Pista. Ha annak nem tetszött, akkó aszonta: nem löhet, van még erre idő (11).

7. Lányhoz járás

A bekéredzkedést követően a legény a kedveséhez hetente egyszer mehetett, kizárólag szombaton. Az együtt töltött idő múlásával a szülők engedélyezték a lányhoz járást kedden és csütörtökön. Amikor már heti háromszor találkozhattak, a legény a vasárnapi bál előtt elmehetett a lányhoz, s elkísérhette őt és édesanyját a bálba. Azt a fiút, aki nem tartotta be a lányhoz járás szabályait, például másik napon ment vendégségbe, nem engedték be a házba, és a háziak különféle szimbólumokkal jelezték, hogy többé nem kívánatos személy a családban. A munkaszegzon idején a lányhoz járás csak szombaton volt lehetséges, vagy csupán a bál napján, hiszen a fiúk és a lányok egész héten dolgoztak. „Mikó gyütt fő a nap, akkó mán osztották ki a munkát, mikó mög mönt lé, akkó köllött befejezni, oszt hazamönni.” A vendégség időtartamát is szabályozták.

– Szombaton, vasárnap mög csütörtökön. De péntökön sëmmit esetre së, me aki péntökön mönt a nagylánhon, annak fokhajmát töttek a zsebibe. Kikosarazták, me nem értötte mög, hogy a lányos este az a másik három nap. Tudta ezt mindönki, de aki odakötötte magát másik napon is a lányos házhoz, akkó nem engedték be, hanem kimönt az anyuka, csak kilapút, oszt beletötte a zsebibe a fokhagymát, oszt többet oda mönni neki nem vót szabad, me nem tartotta be a tisztösségöt (1).

– Munkába mög vót az beszéve, hogy szombaton nem tanákozunk, hanem maj vasárnap. Me aznap nem dógoztak, aznap mindön áldott lélöknek a templomba köllött mönni aratásba is. Este mönt el, oszt ott vót 8-9 óráig. Tovább szó sē lehetött rulla. Akkó mindannyian ott útek a szobába, oszt beszélgettek. Mikó kikísérte a lány, akkó vótak együtt (értsd: kettesben) (1).

– Csak keddön, csütörtökön mög szombaton vót szabad a lánhon jární. Akkó sē vót szabad mindég, csak ha mán úgy vót, hogy jobban együtt vannak. Mindig aszonták, mikó tél vót is, hogy nyóc órákkó amelyik nem mén el, az nem röndös mán. Nem minállunk, hanem régebben (2).

– A legén szombat, vasárnap möhetött csak. Dógoztunk röggerű estig. Akkó értünk rá (7).

– Vasárnap a legén mönt a lányos házhon, oszt onnan möntek a bálba. Mikó mán egyezött az annya vele. De mönt az annya is velük (11).

– Ha még csak keztek, akkó csak szombaton. Amikó mán komolyabban vótak, akkó mönt keddön is, csütörtökön mög szombaton. Vasárnap mög emönt érte a bál előtt (12).

Ha a legény szabályt szegett, vagy csupán megváltozott róla a szülők véleménye, és el akarták küldeni, igyekeztek azt óvatosan a tudtára adni, mert ha őt megsértették, a legtöbb esetben a lányuk sorsa rosszul végződött. A férfi bosszút akart állni, nem törődött többé semmivel.

– Ha a fiút kiütáták, akkó az be akarta csapni a lánt, oszt ilyenökbü löttek a mögesött lányok. Az ilyen fiúknak möggyűlöték, oszt mögkrétázták a hátát, oszt sēnki sē akart vele. Aztán abba a faluba nem kapott lánt, mög ha köze vót a másik falu, oszt emönt a híre, akkó még ott sē. Az olyan mögmaradt öreglegénynek (1).

8. Kikísérés

A 4. fázistól annyiban tér el a kikísérés mozzanata, hogy itt már nagyobb szabadságot, kissé több időt kapott a két fiatal arra, hogy a kapuban elbúcsúzzanak egymástól. Ellenben még ennél a lépésnél sem beszélhetünk nyugodt együttlétről – kivételekről az engedékeny gardemamakapcsán beszélhetünk. Az édesanya óvó intézkedései ideális esetben a lány megszületésétől a házasságkötéséig tartottak.

– Mikó a lán kikísérte a fiút, az annya ki-be járkát. Kimönt pisáni, bemönt kakáni. Az én anyám példájú kinyitotta az ablakot, oszt fület. Ha nyafogtattad a lányát, akkó odaszót, hogy lassabban. Az embörnek nem vót kötelessége figyelni erre. Az asszony vót a felelős a lányé. Az apa jobban a fiút irányította, aztat okosította (1).

– Vót olyan is, hogy az annyát mögcsalta [értsd becsapta]. Abbú lött a mögesött lány, me akkó még nem tudták epucóni, me ha véletlenü epucóta, akkó vallószínü, hogy belehalt a nagylán⁸ (1).

– A lánynak szabad vót kikisézni. De nem vót szabad sokáig, me akkó kopogtatták mán az ablakot, hogy „befe, me mögfázó”; „Ilonka, befele”. Ott a sütétbe azé lopva szabad vót ezt-azt. Mögöleni, mögcsókóni (2).

A párválasztás szempontjai

Endogámia

Más falvakkal kapcsolatban az endogámia⁹ ismeretes volt Egyházaskéren, a település utcái tekintetében viszont nem. Annak ellenére, hogy a szülők szemében előnyben részesültek a szomszédságok gyermekei, hiszen jobban ismerték őket, kevés adatot sikerült feltárni az egy utcabéli fiatalok házasságáról. A falubeliek igen ritkán vettek részt más települések báljain, nagyobb ünnepein, így ismerkedési alkalmakra vidéki lányokkal és fiúkkal nem volt lehetőség. Egyik legkedvesebb adatközlőm szavai e kérdéskörben a következők:

– A vérbicaiak azok vérbicaiakhon möntek hozzá. Mán aztán később gyütt az, hogy inkább csak në vérbicai lögyön, hanem vidéki. Neköm mindég mondák gyerőkkoromban is, hogy „ha a faluba tanász lószart, akkó në mönjë e vidékre tehénszaré”, így monták. Kint űtek az öregaszonyok az utcán, oszt kibeszéték azt, aki emönt, mög ezt a mondást is hozzátötték (2).

A gyűjtőmunka során sokat hallottam vidéki fiatalok jelenlétéről az egyházaskéri bálban, azonban az a tény, hogy kevés verbicait vittek el, és alig néhány leány költözött a településünkre, annak tudható be, hogy a falubeliek nevelésükből adódóan egymást többre tartották a vidékieknél. Erről volt szó az iménti megnyilatkozásban is. Általában megtűrték a szomszédos települések fiataljait az egyházaskéri bálokban. Adatközlőim csak néhány esetről tudnak, amikor a helyiek összefogtak a vidékiek eltávolítása céljából. Ami pedig külön jelentős volt számomra, hogy a lányok is közbeavatkoztak.

– Veszeködtek a vérbicaiak is, ha vidéki gyütt, akkó azt biztos mögverték. Nem tűrték űket, me egyik së tudott táncóni. A lányok së tűrték a vidéki

⁸ A terhességmegszakításról bővebben a *Híd* 2013. júliusi–augusztusi számában. 2013. 136.

⁹ „A szegedi népet az endogámia jellemezte...” – írja Bálint Sándor (1968. 147). A szegedi kirajzáskor Egyházaskér területére települt falualapítók leszármazottai sokáig megtartották ezt a szokást.

lányokat, möggombostúzták őket. Az öregebb lányok csináták. Mikó két lány össze vót kapaszkodva, oszt táncót a többi közt, akkó beleszúrt amabba. Me ugyë, ha gyütt egy vidéki lán, aztat mingyá jobban körüdongták a férfiak (2).

A vagyon szerepe

A vagyon igen nagy szerepet játszott a párválasztásban a szülők részéről, hiszen akinek sikerült nagyobb jövedelmet megvalósítania, igyekezett egyben is tartani azt, sőt gyarapítani a gyermekéhez adott, anyagi szempontból hozzájuk hasonló falubeli legénnyel, lánnyal. „Nem a gyerekek házasodnak, hanem a két vagyon” (1). Az érzelmeiket másodlagosnak tartották, gyakran a szülők döntöttek gyermekük párjáról. Az eljegyzéshez érve megbizonyosodhatunk majd arról, hogy a családok hozományként csupán a legvégső esetben adtak földterületet lányaik mellé, hiszen azzal csökkent a legnagyobb mértékben a családi vagyon. Főként a múlt században a nagycsaládosok esetében fordult elő, hogy nagybirtokos nemzedék vált kisbirtokossá birtokaik feldarabolása és szétesztása által.

– Olyan is vót, hogy még a legén katona vót, a szülők kiválasztották azt a lánt, akit jónak láttak. Figyettek messzirű, hogy az nagyon jó viselkedik, nem szögény, oszt épp a fiukhon való. Mire hazaért a katonaságú, a fiúhon is csatóták, oszt leütötték, -verték az életöt azé gyütt (1).

– Olyan is vót, hogy a fiú szülei nem engedték, hogy összegyűjjön a lánna, me az nagyon szögén vót. Szétmarták őket. A lánt ejavasóták egy gazdag öreglegénnek (1).

– Ha a legény nem tetszött, me sokszó vót, hogy nézték a vagyonát. A gazdag nem möhetött a szögénhön (7).

A bátrabbak, a „nagyon szerelmesek” lányszöktetéshez folyamodtak.

Vallási ellentétek

Egyházaskéren római katolikusok és reformátusok éltek. Az emberek nem tettek különbséget vallásuk szempontjából egymás között. Ha más felekezetből házasodott a két fél, akkor megegyezés alapján döntöttek gyermekeik vallásáról, a templomi esküvő kiválasztásáról. „A polgári házasságról szóló törvény arról az esetről is intézkedett, hogy ha a házasulandó felek a törvényesen elismert különböző vallásfelekezetekhez tartoznak, a házasságuk megkötése előtt megegyezhetnek, hogy gyermekeik az apa vagy az anya vallását kövessék. A megegyezés azonban csak akkor volt érvényes, ha a királyi közjegyző, főszolgabíró előtt jött létre. A megállapodást később csakis abban az esetben változtathatták meg, ha az egyik házastárs áttért a másik házastárs vallására, és ezáltal a házasság egyvallású házasságává vált” (14).

Ma már csak három református család él a településen, a vegyes házasságok ezen formájára pedig csupán egy példát találtam.

– Mikó összegyűttünk, anyám nem engedte, hogy átmönjek a réformátus vallásra, me akkó apám vallását is mögtagadnám. Az a szabály, hogy réformátus mög katolikus összekerúhet, de az egyiknek engedni kő, hogy melyik vallású lösz a gyerök (1).

A párválasztásnál a jövendőbeli személyes tulajdonságai is számításba jöttek: egészsége, munkabírása, szorgalma, józansága (férfinál), erkölcsös-ség (nőnél). Külső megjelenése is: mennyiben felel meg a helyben kialakult elvárásoknak.¹⁰

A lányok házasságjósító műveletei

A lányok a házasságjósító műveleteket főként nagyszüleiktől tanulták. A gyermek már egészen kicsi korától a vallási ünnepek és a hozzájuk fű-ződő szokások tisztelete révén részt vesz az ünnepkörhöz kapcsolódó ha-gyományok ápolásában, majd ahogy a lányka növekszik – bálba jár, esetleg már hódolója is van – egyre jobban kezdni érdekelni jövője, férje.¹¹ Hal-lottam néhány történetet arról is, hogy kártyajóshoz fordultak a fiatalok, hogy megtudják, elveszi-e őket a kedvesük.

A fennmaradt és begyűjtött házasságjósító szokások az alábbiak voltak Egyházaskéren:

Luca-napi jóslás

– Lucacédulák vótak. Mindögyikre ráírtak egy nevet. Mindönnap be-dobtak egyet a tűzbe. Ami maratt karácsonyra, olyan nevű lösz a zura vagy a felesége (2).

– Lucapogácsába is neveket írtak, belegyugdosták a pogácsába, amelyi-tek kivötte oszt mögötte, avva akkó össze fog gyünni (2).

– Csinátunk cédulákat. Írtunk 13 nevet. Mindig egyet elégettünk. De nem olyan nevű lött az ényim (7).

Karácsony böjti jóslás

– Vót a faluba a mese, hogy karácsony büjtjin, mikó kifőzik a mákos tész-tát, oszt mikó még nincs lémákozva, kiszalatsz egy marék tésztáva az utcára. Amilyen nevű emböört látsz, olyan nevű lösz a párod. Az én anyám mögkapta a tésztaszűröt mindönöstü, oszt kivitte az utcára. Látott egy Gyurka nevű csúnya öregemböört, oszt aszonta, ú nem is mén sosé férhön, ha ilyen ura lösz. Szülém mög közbe szidta, hogy hun ösz a fene a tésztáva (1).

¹⁰ Dömötör Tekla, Hoppál Mihály, *Magyar Néprajz VII.* 1990. 43.

¹¹ Többnyire a lányok tettek kísérletet a jövőjük megtudakolására, hiszen kiszolgálta-tott helyzetükben nemigen volt lehetőségük férjük választására: „Amit isten ád.”

– Aszonták, hogy mikó anyja csináli a mákos tésztát, keveri össze, akkó szaladjunk oda, nē is szójunk hozzá, csak vögyünk ki egy kicsit, oszt ögyük, oszt mönjünk ki közbe a zútcára. Vörös Pista sógor gyüött hazafelé Györmajorbú¹², oszt ütet láttam mög. Más nem nagyon gyüött arrú, me hát ugye tél vót, karácsony búttye. Oszt látod, Pista lött az uram. Pedig akkó aszontam, hogy na mondom, ebbú nem lössz sēmmi sē (6).

– Karácson búttjin főzték ki a galuskát, oszt ami legelősző főgyüött a tetejire, az lösz az ura. Me mindbe vót cédula (7).

– A templomba a szentölvízbe a mákos tésztát is beledobták. Luca után mindig ki köllött pucóni. Mit tudom én, micsinátak, de én ott takarítottam lánkoromba, oszt mindig tele vót (4).

Kártyavetés

– Vót a Császár Irma nénijék tanyája. Ehányta a kártyát, ēccő egy aszszon lémönt ehányatni, hogy a szerelme evöszi-ē vagy nem (4).

– Neköm aszonta, hogy „tudja-ē, hogy magának félárva ura lösz, de soha nem lösz családja. Lopjon valakitű egy gyerököt, me maga ilyen szép barna hajú kék szömű”. Oszt igaz lött mind. Gyerökünk mög nem lött (6).

– Vót kint a tanyán egy javasasszon. Irma néni. Mink a Rózsiva mindön nap kijártunk. Ott mink főtakarítottunk, ű mög ehánta a kártyát. De mink mindönnap akartuk, egyre azt mondogatta, hogy nem érvényös az mindönnap. De mikó hánta, mindig azt hánta, hogy félárva lösz az uram. Az begyüött. Kártyát hánt, mög amit látott a kártyábú (7).

A házasságkötés szokásköre

A házasságkötésben minden szokás és szabály felett állt a közeli rokonok házasságának tilalma. „A negyedik, ötödik unokatestvérre mán lehet összegyünni. A harmadikig tartsák a rokonságot” – számol be egyik adatközlőm az általánosan elfogadott és betartott szabályszerűségről. Ennek áthágásáról keveset hallani Egyházaskéren.

Lányszöktetés

Az adatközlőim ekképpen magyarázták a házasságkötés ezen formáját:

– Az én anyámat azt úgy uskucsíták e. Az olyan, hogy hazaviszi a legén, beér, oszt aszongya: Jó estét, hoztam az asszont (8).

Lányszöktetésre többnyire minden adatközlőm emlékezett. Általában két esetben fordult elő, hogy a házasságkötés szokáskörének ezt a módját választották: ha a házasulandó felek szülei nem rendelkeztek a lakodalmi ünnepség megrendezéséhez elegendő pénzüsszeggel, akkor közös meg-

¹² Győr(gy)major Léderer György birtoka volt. Az 1900-as évek elején épült az Aranka mentén. Böngyik–Bogdán–Fehér: *Egyházaskér monográfiája*. 1999. 50.

egyezéssel¹³, illetve, ha a fiatalok szülei nem hagyták jóvá a románcukat, akkor a fiatalok titokban, az apai tilalom ellenére vitték véghez a szokás-cselekményt.

– Bálba jártunk mindön vasárnap. Az egyik lányát evitték. A legén úgy szöktette mög. Nem tetszött, és nem akarta, hogy az ő lánnya mönjön hozzá (3).

– Akkó úgy monták, hogy eluszkucsít. Mink is 52-be. Möntünk mink a bálba, oszt aztán nem möntem haza, hanem emöntem, oszt kész. Aztán gyüttek édöspálinkára.¹⁴ Az én anyám mán akkó öreg asszon vót, nem kísért engöm bálba (9).

Abban az esetben, ha a fenti körülmények és az érintettek mindkét feltételnek megfeleltek, a lányszöktetést a berukkolás és a lakodalomszervezésre alkalmatlan évszak egybeesése okán is véghezvihették.

– Hazaállított, ha tél vót, oszt nem bírtak lakodalmat csináni, oszt ott is szorút mán a helyzet, hogy férhön köllött mönni, me berukkótak, vagy me terhös vót mán (8).

Háztűznézőben

A település lakosai ismerték egymást. Ha a fiatalok nem is, a szülők igen, és ez persze akkoriban elegendő volt. Háztűznézőbe a század elején még jártak néhányan, de ahogy csökkent a lakosság létszáma, úgy veszett ki a szokás is. Csupán néhány visszaemlékező maradt, egy-két humorosabb kedvű fiatal, akik az ötvenes években felelevenítették a hagyományt. A háztűznézés célja a lányos ház vagyoni állapotának feltérképezése volt. Általában a házasulandó legény édesapja, keresztapja, keresztanyja kíséretében indult háztűznézőbe.

– Háztűznézőbe nagyon nem jártak Vérbicán, me régön is ismerte a falu a falusi lánt. Jobbadán vidékre möntek háztűznézőbe (1).

– Möntek régön lánkérőbe. Azt sē tudták, hogy kihön, csak möntek. Tutták, hogy hun van lány, oszt möntek oda. Oszt nem baj, ha lēmönták, gyerünk a másik helyre. Möntek, mint a kóringyálók. Ez még a harmincas évekbe vót. Dezső sógor úgy tudta, me az kántor vót. Aszongya, hogy ezök úgy möntek, hogy beszótak az ablakon: Bikhatnék-ë a kentök lánya? Nem így vót ez, csak sógor monta (3).

– Beszótak az ablakon, hogy bemöhetnek-ë a gügyűk? Ha aszonták, hogy nem eladó a lány, nem is möntek be (3).

¹³ Párhuzama a valkói lakodalomleírásban, Nagy Jenő, 1943. 3–4. 3.

¹⁴ A cukros vagy mézes pálinka a fiatal párra váró édes életet szimbolizálja. Párhuzama uo.

– Meséték, hogy valamikó történt olyan is, hogy nézték, hun van eladó lán. Me valamikó hét-nyóc család is vót egy házba. Oszt mögtörtént, hogy előtte sosë nem is látták egymást a fiatalok. Csak amikó odamöntek, oszt mögkérték a szülőtű (7).

– Húsvéthétfőn mög mán együttek locsózkodni az öreg is mög a fia is. Mán kísérgette. Én hallottam, hogy több helyre is emönt az öreg. Így a vagyont is főmérte, hogy kit vögyön e a gyerök. Édösapám mönt az öreg után az istálóba: Mit akarsz itt, még mögrontasz valamit. Me akkó télleg a rontásra is főfigyetek (8).

Eljegyzés, leánykérés

Az eljegyzést előre megbeszélt időpontban tartották. A legény feladata volt „egy lányos este” alkalmával bejelenteni a lány szüleinél eljegyzési szándékát, és meghatározni annak dátumát. Bizonyos esetekben a lány közvetítő szerepet töltött be, és ő tolmácsolta szüleinek leendő párja bejelentését.

– Űtünk a patkán, mint a szénátorok, fiatal gyerökök vótunk, eszünk së vót rëndös. Hát mán biztos álmosak is vótak anyámék, ëccő aszongya édösanyám: Feri, té akarsz valamit mondani? Tutták úk, hogy më ül ott. Oszt monta, hogy akari, hogy lögyön ejegyzés (8).

– Előre mögbeszéték mán a lány mög a legény, hogy mostan hogy csinájjuk, hun tanákozzunk, mikó lösz az ejegyzés (11).

Az eljegyzésre nem családostul jártak. Csupán a legény, az édesanya vagy az édesapja és a „gügyű”¹⁵ (aki rendszerint a násznagyné, ő kérte meg a lányt a szüleitől¹⁶) ment a lányos házhoz lánykéréskor. Az ünnep alkalmával megtárgyalták a lakodalom időpontját, a hozományt. Nem volt szokás ebédrel várni az érkezőket még a gazdagabb családoknál sem. A későbbiekben az eljegyzést csupán a hagyományápolás végett tartották meg. Általában a két család már mindent megbeszélt.

– Az uram gyütt, Kati néni gyütt, az vót a gügyű¹⁷ asszon, mög anyósom. Sütöttünk egy tepszi kalácsot. Apó mög hozott egy liter bort áldomásnak. Kati néni vót a násznagyné, az monta a verset¹⁸ (1).

¹⁵ Párhuzama: Hegedűs L. 1942. 1–2. 31.

¹⁶ Uo.

¹⁷ Párhuzama: Bálint S. 1968. 147.

¹⁸ „Nekünk van egy páratlan galambunk, annak a párja valahun itten tanyáskodik, mink eddig azt a páratlan galambot kerestük, de most tán rátanátunk.” Válasz: „Minekünk sémmink nincs, csak ez az egy lányunk” – válaszóta a lány anyja. A régi háztűznéző hagyományból merítették. Az eljegyzés alkalmával inkább szórakoztató szerep volt. Muzslyai változata: „Én látom a pajta tetején a galambot: párossával öszi az a búzát. Az öregök is aszonták, hogy: páros ökör, páros ló, páros élet a legjobb!” A válasz a siralomanya részéről: „Az a, egy kúdusbul kettől!” Nagy János, 1934. I. 7. 3.

– Mönnek a lánhon: Az egyik a legén kíséretibű, legtöbbsző ilyen nagyszájú asszon¹⁹ csináta, kinyitotta a kemönce száját, oszt benézött. Ha tiszta a kemönce szája, akkó a lányod is rönödbe van. Ahun csúnya vót a kemönce szája, ott nem vitték el a lánt²⁰ (1).

– Eljegyzést mögbeszéték előre, hogy melyik napra lösz. Mög vót beszéve, hogy mikóra akarjuk a lakodalmat (2).

– Körösztanña, az annya mög a gyerök. Nem montak nagyon sëmmit, mikó odaértek. Egy sütemén várta őket. A komasszon emonta, hogy gyüttek lánkérböbe, de mög vót mán beszéve előre mindön. Az ejegyzésön mögbeszéték, hogy mikó lösz a lakodalom. Három héttü nemigen vót hamarább, me a templomba e köllött mönni, mög háromszó a pap möghirdette, hogy ez mög ez jegyössek (3).

– Nálunk möglött eljegyzés napján mán beszéve, hogy mikó lösz. Januárba vót az ejegyzés, oszt augusztusba lakodalom. Köllött készüni birkákat, mindönt, oszt nem vót annyi pénz, hogy éccöre. A másik mög, hogy a sátort is mán télön lë köllött foglalni, me akkó mindön szombatra mögvót mán (7).

– Ejegyzés mög vót előre beszéve. Gyüttek körösztanñamék is mihozzánk. Aztán mög az uramék gyüttek keresni a fehér galambot. Nem tudom mán emondani a verset, csak azt tudom, hogy én galamb vótam. Vagy Feri bácsi vót a galamb, aki a párját kereste. Én e vótam bújva a tisztaszobába. Mikó mögbeszéték, akkó kigyühettem. A násznagy kérdözgette a menyasszonyos násznagyot, hogy hun a galamb. Mutogattak itt mindönre (8).

– Én be is möntem éppen, a komasszonyék möggyüttek, az ejegyzésön mögbeszéték, hogy újkó²¹ lösz a lakodalom. Vót, amikó még évek is emútak, mire lött. Vót szöllösse mindönkinek (9).

Jegyajándék

A század eleji visszaemlékezésből kiderül, hogy akkoriban nem volt szokás jegygyűrűt ajándékozni. A lány kendővel²², jegykendővel ajándékozta meg kedvesét, míg a leendő vőlegény nem ajándékozott.

¹⁹ „Lánykérböbe rendszerint az örömanya és valami jó nyelves nagynéni vagy sógorasszony indul.” Nagy János, 1934. I. 7. 3.

²⁰ A családfő piszkafát vitt magával, a lányos háznál a szabad tűzhelyhez ment és megpiszkálta a tüzet, majd ezt követően tudatta a ház népével jövetelük célját. Bóna Júlia Harasztiban gyűjtött tanulmányából, 1954. 374.

²¹ Lakodalmat régen csak újságkor, holdújuláskor ültek, hogy a hold módjára a fiatal pár is gyarapodjék. Bálint S. 1968. 148.

²² Hegedűs L. 1942. 1–2. 31.

– Mikó mögkérték a lán kezit, elejibe még régön még kendőt²³ adott neki. Ha véletlen összevesztek, oszt szétmöntek, a fiú kettőbe hasította a jegykendőt. Arra aszonták, hogy az a kapca a csizmába. Ha nem marattak szét, akkó mög mindön ünnepkó azt a kendőt köllött a lánnak a templomba mönéskó a fejire kötni, me az vót a jegykendője, oszt az nagy tisztöletbe vót. Emlékszök, hogy milyen szépek vótak azok a fiatalasszonyok. Gyerök még nem tud úgy imátkozni, hát én is gyönyörköttem a virágos kendőkbe (1).

– Az én anyámnak, mikó möghalt, még mögvót a jegykendője. Az vót a kérése, hogy ű ha möghal, tögyük oda hozzá a kendőt, me ű vinni akarja magáva (1).

– Régebbe vótak jegykendők. Kivarta a lán. Anyám tudott szépen varni (9).

Az eljegyzési gyűrűvel egy időben jelentek meg az eljegyzési dobozok és a további ajándékok az ötvenes években. Az eljegyzés végén gyűrűt húzott a legény kedvese ujjára, míg a lány az eljegyzési dobozzal ajándékozta meg a fiút, amelybe néhány kendőt, zsebkendőt csomagolt a jövődöbeli ara, ezzel tisztelegve a régi hagyománynak.

– Én gyűrűt kaptam, mög attam zsebkendőket mög egy fejre való kendőt egy kutiba. Még most is mögván az a virágos kuti 64 év után. Egy rózsaszín szallaga be vót kötve. A tetejin vót egy mögszárított piros rózsá, egy rózsabimbó vót pirosba. Kínlódtam egy hétig a rózsabimbókka, mire sikerűt egyet lépésöni paraszas vasalóva. De sok rózsabimbóba kerűt a mi lakodalmunk... (1).

– Az én időmbe mán gyűrű vót. Mög jegykendő, egy dobozba vót kendő mög egy-két zsebkendő, oszt kész. Amikó az ejegyzésön mögvót, hogy lehet, akkó elővötte a gyűrűt, oszt főhúzta az ujjára, és aztán hordozta, hogy lássa mindönki, hogy mán foglalt (3).

– Mikó menyaszony, akkó jobb kezín, utánna mög a bal kezín. Aki még csak ejegyzött vót, az a jobb kezín horta a lakodalomig (4).

– Mikó ejegyzés vót, akkó gyűrűt kaptam. Mög egy pár mönyecskepapucsot is (5).

– Zsebkendő is vót a dobozba. Kendők. A völegényingöt is a lán vötte. Akkó ejegyzéskö adta oda (8).

– Ejegyzési láda. Ez vót az ejegyzési zálog. Ezt ha mán odaatták a völegénnek, akkó mán biztosítva vót, hogy a menyasszon az üvé. A zsebibbe a zsebkendőt én akkó attam, amit az öltönybe tött (8).

Hozomány

Minden édesapa igyekezett stafíringot²⁴ biztosítani leányának. Éveken át takarékoskodott a lakodalomra és a hozományra.

– Tehenet, földet, pézt. Amit bírt adni a lány mellé. Úgy kérdezték, hogy mi lösz a móríng? Az vót az ajándék. Nem írták lè a móríngot, hanem elég vót a szent szó. „Kezet rá, komám”, összecapták a kezüket, oszt kész. Itt a szomszéd mikó férhön atta azt a hat lányát, mindnyájinak adott egy hátas csikót (1).

– A fiús apának nem köllött adni sëmmit, csak a lányos apának a lán mellé. Ha a lán möghalt pár év múva, akkó az nem járt vissza, előrköte a család. Az az emböré vót, me ũ kapta a zasszon mellé pótléknak. De a babát fő köllött, hogy nevejjék, oszt ha új asszont vött el, akkó is az üvé vót, neveni köllött (1).

– Hálószobabútort, négy hokedlit mög egy asztalt kaptam én a szüleimtű. Szögényök vótunk, de azé kaptunk hozománt (6).

– A szobabútort mögvót, hogy a lányos szülönek azt kő biztosítani. Tollneműn iparkodtak, me más sëmmink nem vót, de valamit köllött, hogy mégis az életnek ebocsássák (7).

– Két dunna, négy vagy két párna vót a stafíring (11).

Jegyben járás

Az eljegyzést követő héten a jegyben járók életében a beiratkozás időszaka következett a templomban és a hivatalban. „Mukrinba vótunk íratkozni, me ott vót a paplak. Vonatta möntük e, visszafele mög gyüttünk gyalog” (1). „Akkoriban még kötelező volt az ún. kihirdetés. Az anyakönyvvezető Feketetőről elküldött Egyházaskérre egy okmányt a házasulandó felek adataival és a felhívással, mely szerint ha valakinek »a nevezett házasulókra vonatkozó valamely törvényes akadályról vagy a szabad beleegyezést kizáró körülményről tudomásuk van«, jelentsék azt be az anyakönyvvezetőnek vagy a »kifüggesztési helyi községi eljáróságának«, azaz Egyházaskéren a bírónak. Két hétig volt a hirdetőtáblán az okmány, majd utána írásban rögzítették, hogy volt-e a felhívásra bármilyen bejelentés. 1936-ban lett önálló anyakönyv-vezetői körzet Egyházaskér. Ettől az időtől kezdve a házasságkötések lebonyolítása a helybeli anyakönyvi hivatalban történt” (14).

Amíg a fiatal pár jegyben járt, továbbra is a lányhoz járás hagyományát folytatta. Ez idő alatt sem volt lehetőség mindennap találkozni. Gyakran

²⁴ „Stafír” (2), „félretett ágynemű, törölköző, sok esetben hálósobabútor volt a hozomány”. Tóth Glemba Klára, 2000. 31.

előfordult, hogy az eljegyzés és a jegyben járás között több hónap is eltelt, a fiatalok pedig ez alatt az idő alatt az eljegyzés előtti életükhöz hasonló életet éltek, s közben a lakodalomra, de legfőképp a házasesetre készültek. Ebben nagy segítségükre volt a jegyesoktatás.

– Mikó mögvót az eljegyzés, akkó aztán jártunk misére. A katolikus pap három héttel előtte mindön vasárnap kihirdette, hogy összegyűvünk. A harmadik hét mán az esküvő vót (1).

– Oroszlámosra köllött mönni hitoktatásra a házasság előtt. Öreg pap vót akkó. Köllött mönni kétszö-háromszó, hogy főkészítsön bennünket. A pap hirdette a misén, hogy egybekelnek. Azë csináta, hogy ha ellenkőzik valaki, akkó az lépjön, mög, hogy tudjon rulla mindönki (4).

– Vót hitoktatás is előtte. Háromszó e köllött mönni Gumigyuráhon. A násznagyoknak is ëccő e köllött mönni gyónni (10).

Ajándékok a jegyben járás ideje alatt

A *Magyar Néprajzi Lexikon*ból kiderül, hogy tükröket szerelmi ajándékkul vásároltak. Egyházaskéri szokás szerint az eljegyzés ideje alatt a legismertebb ajándék, mellyel a legény kedveskedhet a párjának, a búcsúban vásárolható mézeskalács szív.

– Mihály enneköm vött egy nagy szívet a vërbicai búcsún. Akkó még nem vótunk együtt. Lakodalom előtt vót (1).

– Ha búcsú vót, akkó mézeskalácsokat attunk a lányoknak. Mézeskalács szívet, tükrös szívet, egy kis darab kocka tükör bele vót hímözve. Mög cukrot attunk. Vót a faluba egy cukrasz, a Vilof. Vót sodrott cukor mög pipacukor (3).

– Ajándékozaskó igencsak a mézesszívbe vót kis tükör. Szív vagy kis kocka alakú vót az is benne. A jegyöspár adott ilyet egymásnak. Ez egy nagyon-nagyon régi hagyomány mán (4).

A cukor, a mézeskalács szív és a rézgyűrűk²⁵ mellett kevés ajándékról tudunk. Részben azért, mert az anyagi helyzet nem tette lehetővé az efféle „haszontalan” költekezést, másrészt Egyházaskéren nem volt szokás, sőt egyes tárgyakhoz – amelyeket ha a jegyben járás ideje alatt ajándékoztak a jegyesek egymásnak – negatív jelentéseket tartalmazó hiedelmek fűződtek.

– Nem jó vót vönni brossot, me az szétszúr bennetöket, az mindég szúri az életötöket, nem jó vót vönni láncot, me ha eszakad, akkó szétszakad az életötök, akkó szétmarattok. Akkó ez vót a slágër (1).

Irodalom

BÁLINT Sándor

1968 *A szegedi nép*. Gondolat, Budapest, 147–153.

BORÚS Rózsa

1981 *Topolya népszokásai*. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Újvidék, 115–131.

BÖNGYIK Árpád–BOGDÁN József–FEHÉR Mária

1999 *Verbica – Egyházaskér*. Újvidék

BONA JÚLIA

1954 Lakodalmi szokások Harasztiban. *Híd*, XVIII. 374–377.

DÖMÖTÖR Tekla–HOPPÁL Mihály (szerk.)

1990 *Magyar Néprajz VII*. Népszokás, néphit, népi vallásosság. Akadémiai Kiadó, Budapest

FEHÉR Viktor

2013 Születés és csecsemőkor. Az emberélet első fordulójához kapcsolódó szokások és hiedelmek Egyházaskéren. *Híd*, 7–8. 130–150.

HEGEDŰS László

1942 Horgosi lakodalom. *Kalangya*, X. 1–2. 31–41.

JUNG Károly

1978 *Az emberélet fordulója*. Gombosi népszokások. Forum, Újvidék

NAGY János

1934 A falu. Lakodalom Múzslán. *Híd*, I. 7. 3.

ORTUTAY Gyula

1966 *Kis Magyar Néprajz*. Gondolat, Budapest

1982 *Magyar Néprajzi Lexikon*. Akadémiai Kiadó, Budapest

PENAVIN Olga

1983 *Néprajzi tanulmányok*. Értekezések, monográfiák 7. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Újvidék, 61–75.

PETERCSÁK Tivadar

1985 *Népszokások Filkeházán*. Debrecen

SZŐKE Anna

2012 *Örökbe hagyom*. Fejezetek Kishegyes társadalomnéprajzához. Szabadka

TÓTH GLEMLA Klára

2000 „Mindönki Múzslára akar mönni”. Tóthfalu, 43–87.

TÓTH Kálmán

1943 Szeremlei lakodalom. *Kalangya*, XII. 3. 107–112.

Adatközlők

1. Hézső Mihály (1927) és Hézsőné Fajcsák Piroska (1935). Egyházaskéren születtek, földműves, vasutas családban. Földműveléssel foglalkozva éltek le életüket, a családfő évtizedeken át a falusi közigazgatás aktív tagja, illetve a falu községi képviselője volt. 1951-ben Egyházaskéren kötöttek házasságot.

2. Barna Mihály (1938) sokgyermekes földművescsalád legfiatalabb gyermeke. Munkaévei alatt a helybeli mezőgazdasági birtok mezőgépezője. Neje, Rúza Ilonka (1940), szegény földművescsalád gyermeke. Tizenhat éves korától a mezőgazdasági birtokon idénymunkásként dolgozott leánytársaival. 1950 és 1960 között a helybeli Arany János Művelődési Egyesület amatőr színjátszó körének aktív tagja. 1958-ban Egyházaskéren kötöttek házasságot.

3. Özveggy Mihók István (1928) és felesége, néhai Csorba Irénke 1951-ben kötöttek házasságot. A helybeli mezőgazdasági birtok egykori munkavezetője. Sok éven át a falu társadalmi-politikai és sportéletének oszlopos tagja.

4. Bálintné Mihók Margit (1933). Szegényparaszti származású földművescsalád tagja. 1950 és 1960 között a helybeli Arany János Művelődési Egyesület amatőr színjátszó körének oszlopos tagja. Mezőgazdasági vállalatnál dolgozott idénymunkásként. Jelenleg az egyházi kórus tagja. Bálint Józseffel 1955-ben kötött házasságot, majd elváltak.

5. Özveggy Péterné Rúza Julianna (1927). Szegényparaszt család gyermeke. 1947-ben Egyházaskéren férjhez ment Péter Andráshoz.

6. Ágoston István (1933) Majdányról költözött Egyházaskérre. A helybeli mezőgazdasági birtok állattenyésztőjeként vonult nyugdíjba. Neje Mihók Julianna (1936). Szegényparaszti származású földművescsalád tagja. 1963-ban kötöttek házasságot. Napjainkban az egyházi kórus tagja.

7. Vörös István (1937) sokgyermekes szegény földművescsalád gyermeke. Édesanyját fiatalon elvesztette, ezért a körülmények, azaz a mostohája miatt már tizenkilenc évesen családot alapított. A mezőgazdasági birtokon volt traktorista. Neje Ambrúzs Erzsébet (1938). Földművescsaládból származik. Fokhagymatermesztéssel foglalkozott, és a háztartást vezette. Napjainkban az egyházi kórus tagja. 1956-ban Egyházaskéren kötöttek házasságot.

8. Özveggy Kataróné Csorba Katalin (1946). Földművescsaládból való, háztartásbeli. Az egyházi kórus tagja. 1963-ban ment férjhez.

9. Peckáné Kormányos Rozália (1932) „uszkucsilt” (egy vasárnapi bál után nem ment haza, hanem a legénynél aludt. Másnap házasságot kötöt-

tek a hivatalban). Szülei 1906-ban esküdtek. Egy rövid ideig külföldön is munkát vállalt.

10. Csorba Mihály (1945) a mezőgazdasági birtok traktoristája. Neje Vörös Ilonka (1948), a helybeli vegyeskereskedésben eladóként dolgozott, majd a mezőgazdasági birtokon. 1967-ben kötöttek házasságot Egyházaskéren. A férfi legénykorában több mint hatvan lakodalomban látta el a vőfélyi szerepet.

11. Nagy József (1930) az egykori helybeli földműves-szövetkezet könyvelője, majd a beszerzési és eladási osztály szakmunkatársa. Évtizedeken át a falutanács, valamint a társadalmi-politikai élet aktív tagja. 1950-ben Egyházaskéren kötött házasságot Búró Erzsébettel. Vőfélykedett nőülése előtt.

12. Sári János (1937) a helybeli földműves-szövetkezetben a beszerzési osztály szakmunkatársa. A falutanács, valamint a társadalmi-politikai és sportélet aktív tagja évtizedeken át. Neje Horvát Piroska (1942) házaszszone. 1961-ben kötöttek házasságot Egyházaskéren. A fiuknak 450 személyes lakodalmat szerveztek Egyházaskéren 2001-ben a régi hagyományokat ápolva. A férfi igen sokat volt vőfély legénykorában.

13. Bálintné Vénus Ilonka (1930). Egyházaskéren született. Paraszti származású nyugdíjas háztartásbeli. 2013 decemberében hunyt el.

14. Fehér Mária (1957) egyházaskéri születésű. A falu nyugalmazott anyakönyvvezetője.

15. Sári Antal (1935). Feleségével, Sáriné Kocsis Eszterrel (1938) 1954 októberétől, édesapja halála után, „illegálisan” együtt éltek. Akkor tizenkilenc éves volt. Egyházaskéren kötöttek házasságot 1956 májusában.